

14. Українці обирають Євросоюз [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.gfk.ua/public_relations/press/press_articles/011218/index.ua.html.
15. Шурхало Д. Євромайдан готується до тривалої боротьби [Електронний ресурс] / Дмитро Шурхало // Радіо Свобода: Статті. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25189242.html>.
16. Deutsch K. W. Social Mobilization and Political Development / K. W. Deutsch // American Political Science Review – 1961. – № 55. – P. 493–514.
17. Rosenau J. N. Citizenship between Elections. An Inquiry into the Mobilizable American / J. N. Rosenau. – N. Y.; L., 1974. – 526 p.

УДК 329 (430)

Тирон А. М.

ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА ХРИСТІЯНСЬКО-ДЕМОКРАТИЧНОГО СОЮЗУ НІМЕЧЧИНИ У 1980-ТІ РР.

Дана стаття присвячена особливостям внутрішньої політики Християнсько-демократичного союзу Німеччини у 1980-ті рр. Охарактеризовано політичну і соціально-економічну ситуацію в Німеччині протягом досліджуваного періоду. Виділено та проаналізовано економічні успіхи коаліційного уряду Гельмута Коля.

Ключові слова: консервативно-ліберальна коаліція, канцлер, коаліційний уряд, Республіканська партія, „нові праві” партії.

Tyron A. H. Внутренняя политика Христианско-демократического союза Германии в 1980-е гг.

Данная статья посвящена особенностям внутренней политики Христианско-демократического союза Германии в 1980-е гг. Охарактеризовано политическую и социально-экономическую ситуацию в Германии в течение исследуемого периода. Выделены и проанализированы успехи коалиционного правительства Гельмута Коля.

Ключевые слова: консервативно-либеральная коалиция, канцлер, коалиционное правительство, Республиканская партия, „новые правые” партии.

Tyron A. M. Domestic policy of the Christian Democratic Union of Germany in 1980's.

This article deals with the peculiarities of internal politics of the Christian Democratic Union of Germany in the 1980's. It defines the political and socio-economic situation in Germany during the researched period. The article also selects and analyzes the economic success of the coalition government of Helmut Kohl.

The stability of German democracy is largely based on the stability of the party system. Change in the German party system, as any change of the parties, has made it possible to create stable democratic relations in the industrial society of Germany. Of particular interest for the study is the period of the Christian Democratic Union of Germany in the 1980's, when there were tremendous changes in Germany, that led to the process of reunification of the two countries in 1990. It predetermines a special importance given to this issue.

Internal activities of the CDU in Germany have not yet received sufficient scientific coverage in the domestic publications. This article analyzes the work of following

Russian authors: M. D. Kerbikov, B. V. Petyelin, V. P. Fyodorov etc. Among the works of German scholars dedicated to this problem, one has to mention the noteworthy researches of G. Langguth, G. Wewer, T. Winter, R. Zohlh fer et al. The aim of the paper is to outline the characteristics of domestic policies of the Christian Democratic Union of Germany in the 1980's.

This article describes the political and socio-economic situation in Germany in the 1980's. A special attention is given to the features of domestic policy of the Christian Democratic Union of Germany, led by Helmut Kohl during the researched period. Analysis of the first steps of a coalition government in the economy is made. It is noted in the paper that at the end of 1980's there was a certain economic success of the Christian Democrats. CDU leadership tactics is outlined in the research in relation to the „new right” parties.

Thus, due to the flexible internal politics of the Christian Democratic Union led by H. Kohl it became possible to get Bundestag's approval of the budget, which at one time was a bone of contention for the Social Democrats and the Liberals. A number of important bills aimed at creating the necessary preconditions for growth were adopted. However, the Christian Democrats have failed to fulfill their main socio-economic promise: mass unemployment has not decreased.

Key words: conservative-liberal coalition, the chancellor, the coalition government, the Republican Party, the „new right” party.

Постановка наукової проблеми. В умовах сучасної демократії важливу роль у будь-якій демократично розвиненій державі відіграють політичні партії, які конкурують між собою. Будучи обраними на певний термін, вони виконують завдання в галузі політичного керівництва та контрольної функції. У свою чергу, існування політичних партій і коаліцій підвищує ефективність демократичних інститутів і розвиток політичних процесів держави. Не є винятком і Німеччина, що пережила у 1980-ті рр. перехідний період, головним змістом якого було створення демократичної правової держави, де суттєву роль займав би інститут політичних партій.

Слід зазначити, що стабільність німецької демократії значною мірою базується на стабільності партійної системи. Зміна німецької партійної системи, як зміна самих партій, зробила можливим створення стабільних демократичних відносин в індустріальному суспільстві ФРН.

Особливо цікавим для дослідження є період діяльності партії „Християнсько-демократичний союз Німеччини” у 1980-ті рр., оскільки в цей період відбувалися колосальні зміни в Німеччині, що спричинили процес возз'єднання двох держав. Все це надає особливої актуальності зазначеній проблемі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У вітчизняній літературі тема внутрішньополітичної діяльності ХДС Німеччини поки не отримала достатнього наукового висвітлення. У даній статті аналізуються праці російських авторів М. Д. Кербікова, Б. В. Петеліна, В. П. Фьодорова та ін., які з різних сторін розглядають діяльність партії християнських демократів у досліджуваний період. Серед робіт німецьких науковців, присвячених цій проблемі, варті уваги дослідження Г. Ланггута, Г. Вевера, Т. Вінтера, Р. Цольнґофера та ін.

Метою статті є розкриття особливостей внутрішньої політики Християнсько-демократичного союзу Німеччини у 1980-ті рр.

Виклад основного матеріалу. Хід передвиборчої боротьби і результати виборів 1980 р. підтвердили особисту популярність соціал-демократа Гельмута Шмідта серед

виборців. Однак це не могло послабити напруженість ані всередині Соціал-демократичної партії Німеччини, ані в рамках соціал-ліберальної коаліції. Партію вільних демократів надихнув успіх на минулих виборах. Її лідер Ганс-Дітріх Геншер користувався все більшою популярністю у світі як міністр закордонних справ ФРН (з 1974 р.). На початку нового легіслатурного періоду (жовтень 1980 р.) у Вільній демократичній партії почали наростати настрої на користь такого політичного курсу, який залишав би їй можливість для домовленостей з партнером як зліва, так і справа [1, с. 28]. Привертає увагу заява Гельмута Коля від березня 1981 р.: „Кожен відчуває, що основа нинішньої коаліції розпадається. Авторитет федерального канцлера знизився. Всередині СДПН панує розкол... Я не знаю, яку роль у цьому процесі збирається відігравати ВДП” [11, с. 103].

Російський науковець М. Д. Кербіков зазначає у своїй статті, що, починаючи з 1982 р., політична і соціально-економічна ситуація в Німеччині суттєво погіршилася і потребувала негайних дій з боку влади. В економічній сфері наростав спад виробництва; зростала кількість безробітних (1980 р. – 890 тис., 1981 р. – 1 млн. 127 тис., 1982 р. – 1 млн. 883 тис. осіб); в 1981 р. небувалою для ФРН позначки в 6,3 % досягла інфляція. У цих умовах соціал-демократи вимагали від уряду додаткових витрат на соціальні потреби [2, с. 36]. Вільні демократи, навпаки, наполягали на знятті податків і скороченні витрат.

На початку вересня 1982 р. міністр економіки ФРН О. Ламбсдорф (ВДП) сформулював пропозиції своєї партії з подолання кризової ситуації в країні. Однак вони не отримали схвалення з боку канцлера (СДПН). Тоді керівництво ВДП прийняло рішення про припинення співпраці з соціал-демократами і про створення правоцентристської коаліції з ХДС/ХСС.

Урядова криза, що виникла в результаті відставки Ламбсдорфа за ініціативи Гельмута Шмідта, призвела до розпаду коаліції СДПН та ВДП. Зважаючи на ці події, Гельмут Коль під час переговорів з Гансом-Дітріхом Геншером домовився про створення нової коаліції ХДС/ХСС/ВДП. І вже 1 жовтня 1982 р. його було обрано канцлером ФРН. Пізніше Г. Коль зазначив у своїх мемуарах: „Я був першим політиком, якого обрали за процедурою конструктивного вотуму недовіри” [8, с. 645].

„Дух змін”, про який говорили задовго до зміни влади на Рейні, знайшов своє матеріальне втілення в особі Гельмута Коля. Вперше лідером ФРН став представник післявоєнного покоління 52-річний Г. Коль – наймолодший канцлер за всю історію ФРН.

Щоб закріпити своє право на цей пост в результаті загальних парламентських виборів, він пішов на їх дострокове проведення. Під керівництвом Коля ХДС/ХСС провели активну передвиборчу кампанію, і в результаті на виборах 6 березня 1983 р. здобули найбільшу після успіху Аденауера (1957 р.) перемогу (48,8 % голосів). Порівняно з 1980 р. консерватори відвоювали у соціал-демократів майже 2 млн. виборців [12, с. 157].

Німецький науковець Г. Вевер у своїй книзі „Баланс ери Коля“ наголосив, що, за словами бундесканцлера, для суттєвого поліпшення соціально-економічної ситуації і модернізації народного господарства з метою його пристосування до нових умов науково-технічної революції і нової конкурентної боротьби на світових ринках потрібні роки напруженої праці. Значні зміни відбулися не лише в змісті, а й в стилі роботи уряду [13, с. 51].

Якщо для першого канцлера ФРН політика була виконанням важкого обов'язку, то для шостого – атмосферою, в якій він тільки і міг існувати. Як і

раніше Франц Йозеф Штраус, Гельмут Коль зробив ставку на партійні важелі просування до влади. Його зусиллями ХДС було перетворено в справжню партію з оформленим членством і мережею місцевих організацій [10, с. 122].

Німецький політолог Г. Ланггут охарактеризував Коля здібним, рішучим і в той же час досить гнучким політиком. Гнучкість і вміння знаходити компроміси були зумовлені тим, що йому доводилося керувати і підтримувати баланс інтересів у рамках блоку ХДС з такими несхожими один на одного партнерами, як християнські соціалісти і вільні демократи [9, с. 33].

Соціально-економічна ситуація, що склалася у ФРН до моменту приходу до влади правоцентристської коаліції, вимагала прийняття енергійних заходів. Передвиборча стратегія ХДС/ХСС значною мірою ґрунтувалася на гаслі „Голосуйте за економічний підйом!” Коль пообіцяв співвітчизникам провести „реформи в душі Людвіга Ерхарда”, а його уряд, висунувши в якості своєї пріоритетної мети ідею „сильної держави”, виступив з широкою програмою скорочення втручання держави в економіку, зниження урядових позик і приватизації держсектора [9, с. 33].

Німецький дослідник Р. Цольнгофер у своїй праці „Економічна політика ери Коля” проаналізував перші кроки канцлера при владі. Зокрема, однією з перших його ініціатив стало зниження на 5 % свого окладу та зарплати федеральних міністрів. За три місяці Колю вдалося домогтися схвалення в бундестазі бюджету країни, який свого часу став яблуком розколу між соціал-демократами і лібералами [15, с. 29].

Бундесканцлер ініціював низку важливих законопроектів, спрямованих на створення необхідних передумов для поживлення кон'юнктури і забезпечення зростання виробництва. Перші реформи консервативно-ліберального уряду торкнулися податків, соціальної сфери. Був посилений контроль за державними витратами, вдалося знизити деякі податки. Розвиток нових передових галузей виробництва, пов'язаних з мікроелектронікою і телекомунікацією, біотехнологією, робототехнікою, оздоровлення недостатньо ефективного і дефіцитного держсектора проводилося через стимулювання приватного сектора. Разом з тим, були значно скорочені державні витрати на соціальні потреби. Уряд посилив правові норми, які регламентували проведення страйків. Відтоді профспілки повинні були платити страйкуючим і звільненим зі своїх кас і не розраховувати на державні органи соціального страхування.

Невдовзі після приходу до влади уряд Коля зумів подолати найбільш небезпечні негативні тенденції в економіці. Вдалося призупинити зростання державної заборгованості, оживити кон'юнктуру, значно скоротити інфляцію. З 1986 р. інфляція протягом декількох років перебувала на рівні менше 1,5 %. Проте показник економічного зростання був не дуже високий (у середньому за перші роки 2,1 %), але в кінці 80-х років він склав близько 4 % [15, с. 42].

Як видно з праці німецького політолога Цольнгофера, безробіття, особливо серед молоді (у 1983 р. – більше 10,5 %), стало однією з головних тем з'їзду ХДС у травні 1983 р. Слід звернути увагу на те, що у 1988 р. цей показник вдалося знизити до 8 % [15, с. 45]. Проте після 1989 р. внаслідок зростання кількості емігрантів з країн Східної Європи та СРСР відчутно збільшилася кількість вільної робочої сили на ринку праці.

Привертає увагу той факт, що уряд Коля прийняв низку непопулярних рішень. Проводити їх в життя було набагато складніше ще й тому, що помітно зросла кількість і ступінь впливу різних груп за інтересами, в тому числі і

профсоюзів. Практично кожен крок уряду міг бути ними „опротестований”. Вже влітку 1985 р. особиста популярність Коля виявилася нижче рейтингу ХДС, який він очолював. Переобрання Коля канцлером на другий термін пройшло набагато складніше – блок ХДС/ХСС втратив на виборах 4,5 % голосів [11, с. 152].

Колю знадобилося чимало зусиль для того, щоб налагодити роботу партійно-політичної системи в умовах нової розстановки політичних сил, підтримувати в країні соціальний консенсус. Для цього, як правило, були потрібні його особиста участь і посередництво під час регулярних переговорів між представниками роботодавців та профспілок, в контактах з головами земельних урядів, з лідерами інших політичних сил країни.

Певних економічних успіхів уряд Коля досягнув вже наприкінці 1980-х років. Йому вдалося обмежити втручання держави в економіку. Було значно знижено податковий тягар громадян. У 1989 р. у ФРН практично не було дефіциту платіжного балансу. У 1986 р. ФРН вперше зайняла перше місце у світі за обсягом експорту, а в 1988 р. зовнішньоторговельний оборот ФРН перевищив аналогічний показник США і склав 323 млрд. доларів [6, с. 124].

Період 1980-х років став епоєю гострих суспільних дискусій про співвідношення моралі та політики, які розгорталися на фоні постійних викриттів нелегального фінансування партій і їх передвиборчої боротьби. У політичному сенсі він характеризувався великими скандалами, що примусили говорити про кризу партійної демократії.

На шляху до влади Коль неодноразово підкреслював необхідність „духовного очищення” і „морального повороту”, однак в рамках „афери Фліка”, яка виплила в перші роки його правління і полягала в регулярних виплатах з „чорної каси” військово-промислового концерну боннським політикам, опинилися відомі імена з табору ХДС/ХСС [11, с. 205].

Свої посади в 1984 р. покинули лідер парламентської фракції ХДС Р. Барцель та міністр економіки О. Ламбсдорф. Загальна сума хабара перевищувала 20 млн. марок, за які купувалося сприяння в розміщенні державних замовлень, перш за все на танки „Леопард”. Судовий процес по цій справі завершився грошовими штрафами, оскільки жоден з високопоставлених підсудних не був визнаний хабарником. „Афера Фліка” стала вершиною айсбергу внутрішньополітичних скандалів, які сколихнули ФРН у 1980-і рр. [14, с. 74].

У результаті виборів в бундестаг 1987 р. консервативно-ліберальна коаліція на чолі з Кодем залишилася при владі. У той же час правоконсервативна частина виборців ХДС/ХСС була розчарована в своїх очікуваннях „духовно-морального оновлення” і відновлення пріоритету традиційних цінностей.

З цим пов’язана поява Республіканської партії і так званих „нових правих” партій Німеччини. Була утворена Республіканська партія на чолі з колишнім журналістом баварського радіо Францем Шенхубером, яка зайняла політичні позиції праворуч від ХДС/ХСС, поступово зміщуючись на праворадикальний фланг. Партія була заснована в 1983 р. групою колишніх членів ХСС, невдоволених деякими аспектами політики Ф.Й. Штрауса (зокрема, його посередництвом в наданні мільярдного кредиту НДР).

У 80-х роках у Німеччині виникли т. зв. „нові праві” партії. Одна з них – Німецький народний союз (ННС), який у 1987 р. перетворився у партію. [9, с. 113]. Кількість членів ННС у 1980 р. подвоїлася до 10 000 (порівняно з 1979 р. – 5 000 членів) [9, с. 114].

Оскільки Націонал-демократична партія Німеччини втратила авторитет єдиної правоекстремістської загальнонімецької партії, то „нові праві” доволі успішно зайняли її місце серед правого електорату. НДПН офіційно підтримувала вільний демократичний правопорядок і відкидала будь-яку форму диктатури.

Починаючи з 1989 р. серйозною проблемою для ФРН стала імміграція десятків тисяч „етнічних німців” з Польщі і СРСР та німців НДР. Природно, що для багатьох корінних жителів країни це „зайві роти” і суперники на ринку праці та житла, що користуються до того ж певними привілеями. Ситуацією скористалася праворадикальна партія республіканців, що сіяла ворожість серед населення до іноземців і переселенців. У січні 1989 р. на виборах в палату депутатів Західного Берліна республіканці отримали 7,5 % голосів і 11 мандатів [4, с. 124].

Що стосується виборів до Європейського парламенту (червень 1989 р.), то за Республіканську партію проголосували понад 2 млн. західнонімецьких виборців. Зібравши 7,1 % голосів, вони показали четвертий результат, випередивши навіть ВДП. За один лише 1989 рік число членів партії потроїлося, досягнувши 25 тис. чол. [7, с. 52].

Все це не могло не турбувати лідерів ХДС/ХСС, оскільки, як свідчили опитування, республіканців підтримували, перш за все, колишні або потенційні прибічники саме їх партій.

Після довгих дискусій керівництво ХДС/ХСС вибрало по відношенню до республіканців наступну тактику. З одного боку, воно недвозначно відмежувалося від деяких їх гасел і заборонило членам та функціонерам ХДС/ХСС будь-яку співпрацю з ними, а з іншого – намагалася прийняти заходи, здатні хоч би частково ослабити напруженість і суспільну незадоволеність в питаннях, у яких переважали республіканці. Канцлер Г. Коль засудив будь-які прояви ксенофобії у ФРН. У своїй урядовій заяві від 27 квітня 1989 р. в бундестазі він наголосив, що „етнічні німці”, які переселяються в країну, мають бути забезпечені „не краще, але і не гірше, ніж корінні жителі” [3, с. 269].

Становище ХДС/ХСС, незважаючи на перемогу на виборах у бундестаг 1987 р., було непростим. Втрата 4,5 % голосів, в основному внаслідок високого рівня безробіття, невдачі на виборах у багатьох землях, відсутність нових ідей, невисокий рейтинг особисто канцлера Коля викликали побоювання за результат наступних виборів у бундестаг в 1991 р.

Висновки. Таким чином, Г. Колю вдалося домогтися в бундестазі схвалення бюджету країни, який свого часу став яблуком розбрату для соціал-демократів і лібералів. Крім того, канцлер ініціював низку важливих законопроектів, спрямованих на створення необхідних передумов для поживлення кон’юнктури і забезпечення зростання виробництва. Були збільшені приватні інвестиції в різні області, зокрема, в машинобудівну і електротехнічну промисловість.

Проте уряду так і не вдалося виконати свою головну соціально-економічну обіцянку: масове безробіття так і не зменшилося. Це було пов’язано з тривалим перекачуванням капіталів із виробничої у фінансову сферу, а також впровадженням комп’ютерів, які зменшували потребу в робочій силі.

У керівництві ХДС навіть виникла ідея зміни канцлера для того, щоб зміцнити позиції партії. Але події, які відбулися незабаром, пов’язані з об’єднанням Німеччини, показали політичну важливість канцлера.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Идеино-политическая платформа западногерманских либералов в 80-е годы. Научно-аналитический обзор / [Сост Т. К. Сейлханов]. – М. : ИНИОН РАН, 1992. – С. 28.
2. Кербиков М. Д. Консервативный поворот 1982 г. в Германии / М. Д. Кербиков // Политика. Идеология. Культура: Проблемы всемирной истории: сб. науч. тр. – Ярославль : Яросл. гос. ун-т, 2006. – С. 36.
3. Петелин Б. В. Германская политика канцлера Гельмута Коля (1982–1990 гг.) / Б. В. Петелин. – Вологда : ВИРО, 2004. – 304 с.
4. Федоров В. П. ФРГ: 80-е годы. Очерки общественных нравов / В. П. Федоров. – 2-е изд., доп. – М. : Междунар. отношения, 1988. – 288 с.
5. Хеннис В. Конституционно-правовые положения германской партийной системы / В. Хеннис // Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки. – 2004. – № 6. – С. 45.
6. Шульце Х. Краткая история Германии: пер. с нем. / Х. Шульце. – М. : Весь Мир, 2004. – 254 с.
7. Die Ära Kohl: 1982–1998; [eine Internet-Publikation der Konrad-Adenauer-Stiftung e. V ...]. – Bad Honnef : Gottschalk-Graphik, 2002. – 62 S.
8. Kohl H. Erinnerungen. 1930–1982 / Helmut Kohl. – München : Droemer Verlag, 2004. – S. 627–645.
9. Langguth G. Das Innenleben der Macht. Krise und Zukunft der CDU / Gerd Langguth. – Berlin, 2001. – 327 s.
10. Niclauß K. Das Parteiensystem der Bundesrepublik Deutschland / Karlheinz Niclauß. – Paderborn, 2002. – 302 s.
11. Schwan H. Helmut Kohl. Virtuose der Macht / Heribert Schwan, Rolf Steininger. – Artemis und Winkler Verlag, Mannheim, 2010. – 332 s.
12. Sontheimer K. Grundzüge des politischen Systems der Bundesrepublik Deutschland / K. Sontheimer. – München. Zürich, 1997. – S. 157–158.
13. Wewer G. Bilanz der Ära Kohl. Christlich-liberale Politik in Deutschland 1982–1998 / Göttrik Wewer. – Opladen, 1998. – 228 s.
14. Winter T. Die CDU im Interessenkonflikt / Thomas von Winter. Eine Fallstudie zur parteiinternen Auseinandersetzung über den Paragraphen 116 AFG, in: Leviathan 17, 1989. – S. 46–84.
15. Zohlnhöfer R. Die Wirtschaftspolitik der Ära Kohl. Eine Analyse der Schlüsselentscheidungen in den Politikfelder Finanzen, Arbeit und Entstaatlichung. 1982–1998 / Reimut Zohlnhöfer. – Opladen, 2001. – 228 s.

УДК 323.23:327(477)

Шкробанець О. І.

**ПРОБЛЕМА ІНФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ
У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ВИБОРУ УКРАЇНИ
НАПЕРЕДОДНІ ВІЛЬНЮСЬКОГО САМІТУ**

Стаття присвячена дослідженню актуальної проблеми адекватності та прозорості євроінформаційної кампанії напередодні саміту у Вільнюсі, а у період від квітня до листопада 2013 р. В результаті проведеного аналізу інформаційної діяльності аналітичних інституцій, друкованих видань та офіційних електронних